

Eigen gelijk eerst

over politiek, moraal en heilige huisjes

inschrijven voor de cursus

Cursusnummer: x21N-1G04

Vakgebied: Filosofie

Locatie: Groningen

Dag: Maandag

Inschrijven voor:

24 Sep 2021

Tijd: 10.45-12.45 uur

Cursusdata: 27 september t/m 6 december, 18 oktober vervalt

Prijs: € 232

Aantal colleges: 10

Werkvorm: Hoorcollege met ruimte voor vragen en discussie

Cursusmateriaal:

Sylabus, te downloaden op <https://zoionpolitikon.wordpress.com/>
Aanbevolen literatuur: Jonathan Haidt: 'Het rechtvaardigheidsgevoel; waarom wij niet allemaal hetzelfde denken over politiek en moraal'. (zelf aanschaffen)

EIGEN GELIJK EERST

In onze moderne westerse samenleving staat het individu centraal: mensen worden verondersteld autonome individuen, geëmancipeerde burgers en bewuste consumenten te zijn. Toch lijkt er de afgelopen jaren sprake van een kentering: het publieke debat wordt steeds meer beheerst door identiteitspolitiek, waarbij er aanspraak wordt gemaakt op de waarden (en waarheden) van een bepaald collectief. Heeft het humanisme z'n langste tijd gehad, en keren we terug naar een pre-moderne vorm van collectivisme, gebaseerd op groepsidentiteit en sectarisme?

Het menselijk samenleven wordt gedreven door een hang naar conformatie alsook naar de behoefte zich te onderscheiden t.o.v. andere groepen. Elke groep, (sub)-cultuur of samenleving lijkt daarbij gecentreerd rondom een aantal 'heiligdommen': geloofsovertuigingen, personen, historische gebeurtenissen, plaatsen, etc. Het behoren tot een groep vereist het erkennen van deze heiligdommen, en vaak het afwijzen (of, in situaties van conflict, zelfs beschimpen of vernietigen) van de heiligdommen van andere groepen. Het lijkt erop dat begin 21e eeuw de hang naar verbondenheid leidt tot een vorm van politiek gebaseerd op identiteit: identiteitspolitiek. Dit betekent tevens dat er steeds minder sprake lijkt van een gedeelde werkelijkheid; dat alles een kwestie van perspectief wordt, waardoor het spreken in termen van 'waarheid' en 'feiten' niet veel meer is dan een preek voor eigen parochie. Is dit een zorgelijke ontwikkeling, of is het slechts een volgende fase in het proces van emancipatie en democratisering? In hoeverre leidt de huidige polarisatie tot een aantasting van de fundamenten van de samenleving, dan wel tot een meer inclusieve samenleving?

EDWARD VAN DER TUUK

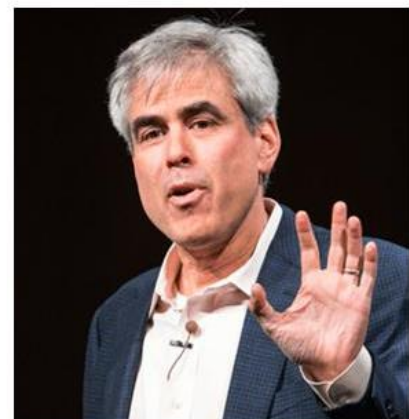
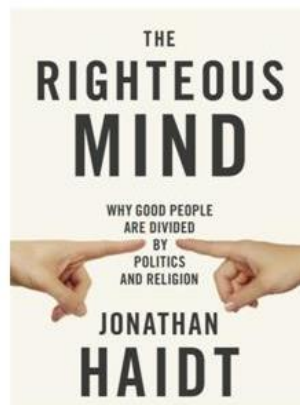

Drs. Edward van der Tuuk studeerde sociale filosofie, wetenschap & samenleving, en ethiek aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Jonathan Haidt: *The righteous mind* (2012)

DEEL II moraliteit houdt meer in dan 'geen leed veroorzaken' en 'rechtvaardig handelen'

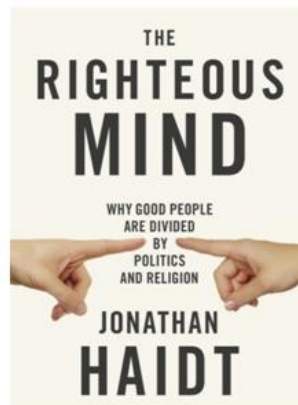
metafoor: *het moralistische brein is als een tong met 6 smaak smaakpapillen*

Jonathan Haidt: *The righteous mind* (2012)

DEEL II hoofdstuk 5

voorbij w.e.i.r.d.e. moraal

voorbij WEIRDE moraliteit

samenvatting p.19

Haidt deed onderzoek naar morele overtuigingen & *harmless taboo violations*

hij vroeg ze om hun mening te onderbouwen: “*waarom vind je dat? kun je dat uitleggen?*”

- in een wijk met hoger-opgeleiden reageerden mensen genuanceerd en liberaal
- in een *working-class*-wijk reageerde men met: “*hoezo? moet ik dat uitleggen?*”

studenten van de *University of Pennsylvania* bleken uitzonderlijk liberaal

zelfs sex met een dode kip werd door 73% gezien als individueel recht

studenten baseerden zich op *individuele vrijheid* & het *schade-beginsel*

“The only purpose for which power can be rightfully exercised over any member of a civilized community, is to prevent harm to others” (John Stuart Mill: *On Liberty*, 1859)

“Liberty consists in the freedom to do everything which injures no one else; hence the exercise of the natural rights of each man has no limits except those which assure to the other members of the society the enjoyment of the same rights. These limits can only be determined by law.” (Verklaring van de rechten van de mens en de burger, 1789)

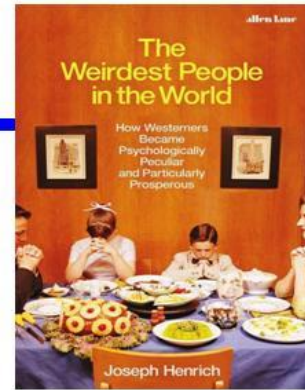
W.E.I.R.D.

Joe Henrich, Steve Heine,
& Ara Norenzayan (2010):

“The weirdest people in the world?”

Western
Educated
Industrial
Rich
Democratic

psychologisch onderzoek is niet representatief:

het onderzoeksgebied is *westers, opgeleid, geïndustrialiseerd, welvarend en democratisch*

hoe WEIRDer je bent, hoe meer je de wereld beziet als individuele objecten, i.p.v. relaties

westerlingen typeren zichzelf a.h.v. persoonskenmerken, niet-westerlingen a.h.v. sociale rollen

- › traditionele samenlevingen zijn gebaseerd op gemeenschappelijke tradities
moraliteit houdt meer in dan ‘geen leed veroorzaken’ en ‘rechtvaardig handelen’
niet het individu, maar het collectief staat centraal (*socio-centrisch* versus *ego-centrisch*)
- › moderne (W.E.I.R.D.) samenlevingen met autonome individuen behoeven een rechtsstaat:
een regeervorm die algemene regels stelt, maar ook minderheden / individuen beschermt
centrale waarden in moderne samenlevingen zijn vrijheid, gelijkheid, rechten, zelf-expressie

W.E.I.R.D.

samenvatting p.20

*Als ik kon,
gaf ik een wereldkaart aan ieder kind.
En als het mogelijk was een verlichte wereldbol.
In de hoop de blik van het kind
tot een maximum te verruimen,
En hierdoor interesse en liefde te wekken
voor alle mensen.
Alle rassen, alle talen, alle religies.*

Wees een mens onder de mensen. Wees voor
geen enkel probleem van ongeacht welk volk
onverschillig. Leef op wereldschaal.

Dom Helder Camara, 1973

western, educated, industrialized, rich, democratic

dit onderscheid typeert het verschil tussen westers en niet-westers (afrikaans / aziatisch)

WEIRDDe moraal volstaat niet voor samenleven; daarvoor heb je iets nodig dat mensen verbindt er zijn andere vormen van moraliteit die zich door de eeuwen heen hebben bewezen als nuttig d.w.n.z. dat deze vormen van moraliteit superieur of vergelijkbaar zijn aan WEIRDDe moraal

mondiaal	W.E.I.R.D.
holistisch	analytisch
relaties	individuen
verhoudingen	objecten
context	categorie
situationisme	universalisme
deugden / plichten	vrijheid / rechten

drie ethische theorieën beschrijven beter dan één

Richard Shweder ziet cultuur en psyche als één: *“culture and psyche make each other up”* de mens wordt gevormd door cultuur, en cultuur wordt gevormd door menselijke drijfveren culturen verschillen, maar vertonen ook bepaalde overeenkomsten / grondstructuren op basis van zijn onderzoek in Orissa (India) ontwikkelt hij een nieuwe theorie van *moraliteit* daarin zijn 3 aspecten van moraliteit fundamenteel: *autonomie*, *gemeenschap* en *heiligheid* elk aspect benadrukt een ander idee over wat een persoon *in wezen* is

Shweder's theorie bleek goed toepasbaar op Haidt's onderzoeken:

- hoog-opgeleiden beriepen zich veelal op de moraal van *autonomie*
- de werkende klasse baseerde zich vaker op de moraal van de *gemeenschap*
- niet-westerlingen verwezen vaker naar waarden die verwijzen naar *heiligheid*

autonomy

community

sanctity

- **autonomie:** mensen zijn individuen met verlangens, en streven naar de bevrediging ervan
morele concepten als vrijheid en rechtvaardigheid dienen om het sociale verkeer te regelen
de dominante moraal in individualistische samenlevingen kent 2 centrale ethische theorieën:
 - ▶ **utilisme** (Jeremy Bentham, J.S. Mill, Peter Singer) zoekt een afweging tussen *belangen*
 - ▶ **deontologie** (Kant, Lawrence Kohlberg) stelt fundamentele *morele principes* centraal
- **gemeenschap:** mensen zijn leden van grotere gehelen: families, bedrijven, stammen, naties
deze zijn meer dan de som der delen: individuen hebben de plicht hun rol daarin te vervullen
plicht, deugd, reputatie, loyaliteit & respect zijn belangrijker noties dan vrijheid & rechten
- **heiligheid:** mensen zijn tijdelijke manifestaties waarin een onsterfelijke ziel is gehuisvest
het lichaam is een tempel, en respectloos gedrag is een inbreuk op de goddelijke orde
centrale concepten: heiligheid / zonde, zuiverheid / verontreiniging, verheffing / ontoring
de moderne, hedonistische levensstijl degradeert de mens tot het niveau van de instincten

een heilige morele orde

samenvatting p.21

voor verder onderzoek reisde Haidt in 1993 af naar Bhubaneswar

zijn W.E.I.R.D.-moraliteit bemoeilijkte het de Indiase cultuur te begrijpen

- vrouwen & bedienden spraken niet met hem / bedankjes werden ongemakkelijk ontvangen
- het vervuilde water waarin men baadde en kookte werd beschouwd als heilig, en dus rein

later zag hij de mannen niet meer als sexistisch, en de vrouwen niet meer als slachtoffers

hij zag een wereld, waarin familie-banden, loyaliteit, gepastheid, reinheid & rituelen heilig zijn

hoe zijn emoties m.b.t. walging, gekoppeld aan morele noties over goed & fout?

een kwestie van associatie? ... hoog = goed = zuiver = God ... laag = slecht = vies = dierlijk

sommig gedrag druist in tegen de norm, maar anderen dingen zijn ronduit verwerpelijk:

een bank beroven of frauderen met je belasting-aangifte versus verraad, incest of pedofilie

het 1^e betreft inter-menselijke relaties, het 2^e een schending van de heilige orde

deze orde bepaalt dat sommige zaken behandeld worden met respect, en andere met walging
religieuze regels m.b.t. voedsel, afval, bloed, dood, sex, omgangsvormen, zijn tevens *moreel*

een heilige morele orde

samenvatting p.21

het vervuilde water waarin men baadde en kookte werd beschouwd als heilig, en dus rein

verheffing: *hoge versus lage cultuur*

verheffing & degradatie, hoger & lager, spelen ook in westerse maatschappijen een rol de 'hogere' klassen sporen aan niet vulgair of ordinair te zijn, maar je *verheven* te gedragen *verheffing* was ook een belangrijk streven van de sociaal-democraten voor hun achterban niet-westerse culturen kijken vaak neer op het westen als een modern *Sodom & Gomorra* en veel westerlingen verwerpen zelf ook mateloosheid, individualisme en consumentisme

hoge cultuur	lage cultuur
elite	massa
beschaafd	primitief
verfijnd	ruw / lomp
zelf-ontplooiing	behoefte-bevrediging
echt / authentiek	oppervlakkig / vluchtig
kunst / literatuur	entertainment / lectuur
beheersing	instinctief / impulsief
discipline	gemakzucht / spilzucht
redelijkheid	emotionaliteit
geestelijkheid	lichamelijkheid / uiterlijk vertoon

de *matrix* : de (sociale) werkelijkheid is een illusie

in de zgn. *axiaal-periode* (800-200 v.Chr.) ontstaat het idee dat we leven in een *illusie* deze zou bestaan uit een reeks van *geconditioneerde cognities* die ons leven vormgeven daartegenover wordt een *waarheid* geschetst waartoe we toegang hebben, als we 'ontwaken' *woke* en *verlichting* verwijzen naar een toestand waarin we ontsnapt zijn aan deze illusie

de film *The Matrix* (1999) en William Gibson's *Neuromancer* (1984) zijn gebaseerd op dit idee *matrix* = weefsel, web of raster: een mal of structuur die een ordening mogelijk maakt deze bepaald hoe leden van een cultuur de wereld interpreteren / fenomenen classificeren dit web van betekenis, waarin alles met alles samenhangt, vormt een gedeelde werkelijkheid Gibson gebruikte de term als synoniem voor de door hem bedachte term *cyberspace* (1982) hierbij staat *matrix* voor een *virtuele werkelijkheid*, die de 'echte' wereld heeft vervangen

The Matrix (Lana & Lilly Wachovski, 1999) samenvatting p.22

de Matrix is een computer-simulatie van de wereld in 1999, die ten onder ging aan A.I. A.I. heeft de wereldmacht overgenomen, en mensen dienen nu als energiebron voor de A.I. ze zijn aangesloten op *de Matrix*, die hun energie aftapt en hen voedt met illusies Neo, programmeur en *hacker*, wordt gecontacteerd door een groep rebellen Morpheus onthult aan Neo dat de wereld waarin hij denkt te leven een schijnwereld is Cypher heeft zich eraan overgegeven: "*Ignorance is bliss*"

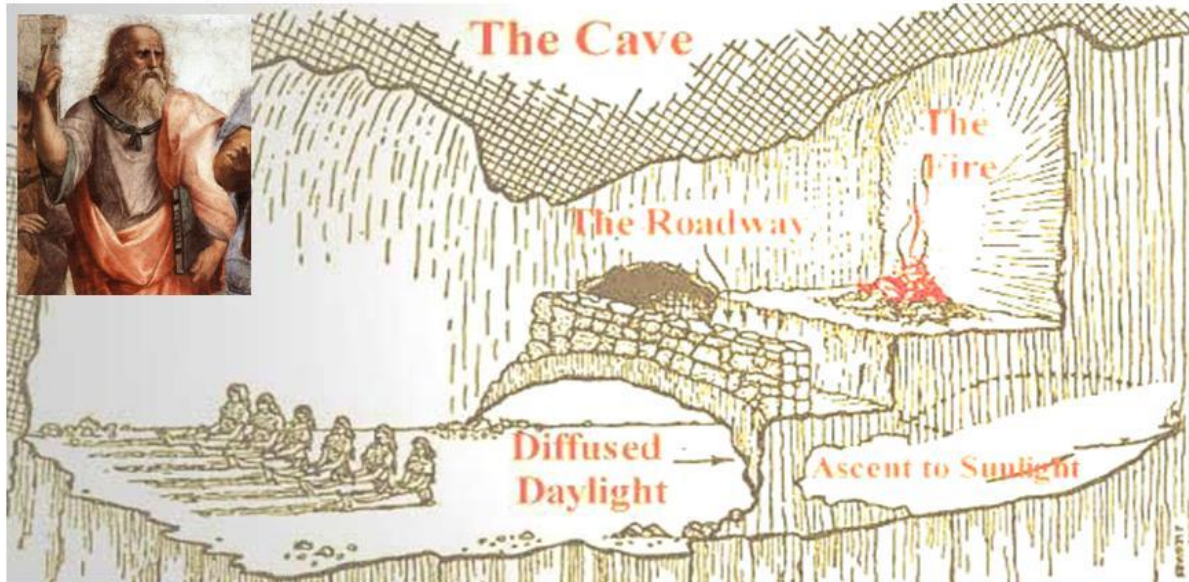

Neo krijgt de keuze tussen twee pillen:

- **kies hij de blauwe**, dan zal hij zorgeloos verder leven (geleefd worden) in *de Matrix*
- **kies hij de rode**, dan zal hij zich aansluiten bij de rebellen, die *de Matrix* willen ontmantelen

Plato (428-347 v.Chr.): de allegorie van de grot

het idee voert terug op Plato's allegorie van de grot (in de *Politia* / *de Staat*, ± 380 v.Chr.)

de gevangenen zitten met de rug naar het vuur, en zien slechts schaduwen op de wand voor zich
zij denken dat wat ze zien de werkelijkheid is; hun vals bewustzijn voedt zich met illusies
de wijze kan naar de bron kijken (het vuur), en zelfs uit de grot opklimmen naar het daglicht

de *matrix* : de (sociale) werkelijkheid is een illusie

maar ook in religies vinden we dit concept terug (hindoeïsme, boeddhisme, christendom)
en in dystopieën: *Brave new world*, *1984*, *Fahrenheit 451*, *the Truman-show*, *Westworld*, etc

politieke stromingen kunnen ook gezien worden als een *matrix*

ze vormen 'de bril' waardoor we de wereld zien

- links heeft vooral oog voor leed, ongelijkheid, armoede, machtsmisbruik...
- rechts heeft oog voor misbruik van voorzieningen, ondermijning van gezag...

cultuur is een *matrix*: een geheel van regels & codes waarbinnen de wereld betekenis krijgt
deze visie ligt ten grondslag aan stromingen als het *constructivisme* en *structuralisme*

in *The sacred canopy* (1987) noemt Peter Berger deze *matrix* de *nomos* (naar Carl Schmitt)

nomos is het geheel aan opvattingen dat het gedrag van leden van een samenleving stuurt

de *nomos* wordt ervaren als een vanzelfsprekende morele orde, waarbuiten chaos bestaat

andere normatieve opvattingen worden daarom beschouwd als immoreel, irrationeel of zondig

het is pas als we ondergedompeld worden in een andere cultuur, dat we deze leren begrijpen

Peter L. Berger (1929-2017): constructivisme

- *The sacred canopy: a social theory of religion* (1967)
- met Luckmann: *The social construction of reality* (1966)

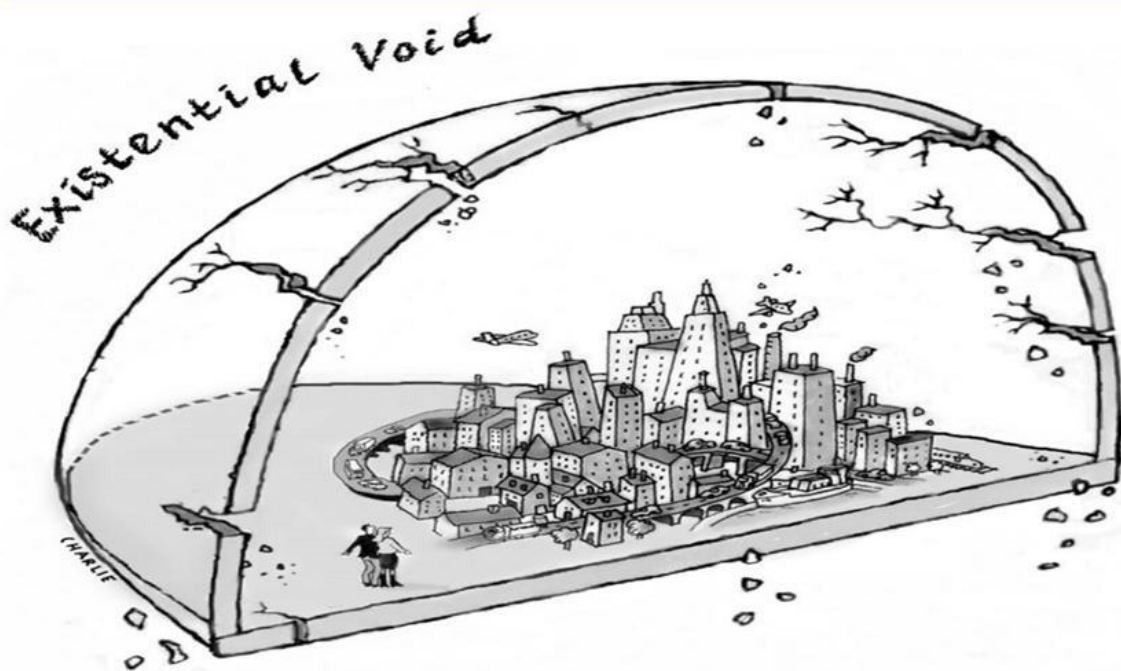
mensen creëren de wereld / werkelijkheid, namelijk:
middels hun handelen, sociale interactie en spreken

de wereld is dat wat we voor waar aannemen,
wat we als vanzelf-sprekend zien (*common sense*)

de onderliggende basis-aanname en regels noemt hij *nomos* (νόμος = wet)
de *nomos* is het impliciete referentie-kader dat het leven stabiel en voorspelbaar maakt
zonder *nomos* verkeren we in een toestand van onzekerheid en vluchtigheid
om effectief te zijn moet de *nomos* absoluut / heilig zijn, boven elke twijfel verheven

"Whenever the socially established nomos attains the quality of being taken for granted, there occurs a merging of its meanings with what are considered to be the fundamental meanings inherent in the universe." - Peter Berger (1967)

the sacred canopy = het heilige baldakijn / gewelf

*"The socially established nomos functions as a shield against terror
Put differently, the most important function of society is nomization"*

nomos als conglomeraat van instituties

nomos = wereldbeeld, mensbeeld, moraal, conventies, omgangsvormen, rituelen, tradities
de (sociale) werkelijkheid is geen gegeven, maar een gedeelde (ingebeelde) werkelijkheid
de samenleving is een verzameling instituties die gereproduceerd wordt door haar leden

“Een institutie is een formele of informele regel die het gedrag en de interactie binnen een groep beperkt. Formele instituties zijn onder meer wetten, terwijl informele instituties bijvoorbeeld gewoonten zijn. Instituties worden ervaren als voorgegeven feiten die door de samenleving aan individuen zijn opgelegd. Soms wordt er een morele autoriteit aan toegekend en wordt aantasting ervan als een heiligschennis gezien. Deze beperkingen vormen de sociale structuur door bepaald gedrag te verbieden of juist te vereisen. Het zijn de spelregels van een samenleving die de onzekerheden moeten verminderen die ontstaan bij interacties en uitwisseling. Hiermee brengen instituties stabiliteit in de samenleving.”

[\(wikipedia\)](#)

ontsnappen aan de matrix

samenvatting p.22

terug uit Bhubaneswar ziet Haidt conservatieven niet langer als irrationele fundamentalisten
hij ziet dat *liberals* en *conservatives* de wereld bezien vanuit een andere *nomos* / *matrix*
bevrijd van partijdige verontwaardiging dacht hij niet meer: “*ik heb gelijk, de ander is fout*”
Richard Shweder: “*er is geen homogeen achterdoek, we zijn verdeeld vanaf het begin*”

- een W.E.I.R.D.e cultuur focust vooral op ongelijkheid en onrecht
- een traditionele cultuur focust vooral op schande en disrespect

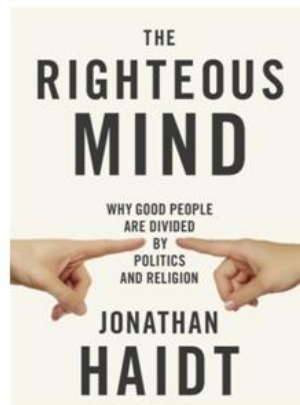
samenvattend: moraliteit houdt meer in dan ‘geen leed veroorzaken’ & ‘rechtvaardig handelen’

- moreel pluralisme: verschillende culturen hebben verschillende *matrices* / *nomoi*
morele *matrices* verbinden mensen (gedeelde betekenis-wereld), maar verblinden ook
- westerse samenlevingen zijn niet de norm, maar W.E.I.R.D.
deze *matrix* beziet de wereld als objecten / individuen, i.p.v. relaties / contexten
dit morele domein is beperkt: vrijheid, gelijkheid, rechten, belangen, niet schaden, etc

Jonathan Haidt: *The righteous mind* (2012)

DEEL II hoofdstuk 6

smaakpapillen van het moralistische brein

6] smaakpapillen van het moralistische brein

stel, een bioloog opent een *taste-bar* waar uitsluitend zoete gerechten worden geserveerd
idee erachter: van alle smaken leidt zoet tot de aanmaak van de meeste *dopamine* in het brein
maar smaak is complex, en laat zich niet reduceren tot zout, zoet, zuur, bitter, of umami

ook de reductie van moraal tot leed, ongelijkheid & onderdrukking is eenzijdig
het *utilisme* & *deontologie* zijn beide eenzijdig, en typisch W.E.I.R.D. (westers)
er zijn andere dimensies van moraliteit die deel uitmaken van onze *intuïties*
mensen wereldwijd hebben dezelfde smaakpapillen, maar er zijn vele *cuisines*

“morele principes behagen onze geest als zoals vlees onze mond behaagt” (Mencius)

- het moralistische brein is als een tong met 6 smaakpapillen (universeel menselijk)
- een specifieke moraal is als een keuken: een sociale constructie (cultuur-specifiek)

keukens verschillen, maar ze moeten allemaal een tong met dezelfde smaakpapillen behagen
morele *matrices* verschillen, maar ze moeten allen een brein met dezelfde intuïties behagen

het ontstaan van de ethiek / *philosophiae moralis*

seculieren zien de Verlichting als een strijd tussen de rede & empirie versus (bij)geloof
maar binnen de Verlichting was er ook verdeeldheid:

- *rationalisme* beriep zich op de *rede*, en koesterde wantrouwen jegens de ervaring
- *empirisme* beriep zich op de *ervaring*, en koesterde een wantrouwen jegens de ratio

David Hume wantrouwde rationalisten evenzeer als religieuzen
beide verontachtzamen de menselijke natuur en morele intuïties
A treatise of human nature (1740) is een studie naar morele emoties
Hume bezag menselijk gedrag historisch & politiek, en concludeerde:
de mens handelt vanuit sentimenten, niet uit rationele overwegingen
rationalisaties legitimeren wat de emotie ingeeft; de rede is de dienaar van de passies

in diverse morele systemen zijn er verschillende deugden, die niet tot één te reduceren zijn
moraliteit is een manier van waarnemen / perceptie, net als smaak-oordelen dat zijn
na Hume's dood (1776) echter kreeg het rationalisme het gelijk aan haar zijde

de opkomst van de systematiseerders

samenvatting p.24

autisme is een complex psychisch fenomeen: zowel een karakter-eigenschap, alsook:
een spectrum-stoornis, met als kenmerk het zich slecht kunnen verplaatsen in een ander

volgens Simon Baron-Cohen zijn mensen in te delen op een as:

- *systematiseerders* begrijpen informatie binnen één systeem
ze bezien de wereld als gegeven, en nemen communicatie letterlijk
- *empatiseerders* begrijpen informatie contextueel (persoon, cultuur)
ze bezien de wereld als een spel van betekenis-geving

autisten scoren hoog op *systematiseren*, maar laag op *empatiseren*:

ze proberen fenomenen (waaronder menselijke interactie) te vangen binnen één systeem

twee dominante ethische stromingen in de westerse filosofie zijn het *utilisme* & de *deontologie*
beide komen voort uit de koker van systematiseerders: Jeremy Bentham & Immanuel Kant

Jeremy Bentham (1748-1832) en het *utilisme*

Bentham introduceerde het *principle of utility*,
“dat een handeling beoordeelt naarmate het
het welzijn van betrokken partijen vergroot”

beleid / gerag moet gericht zijn op welzijnsmaximalisatie
hedons (welzijn) en *dolors* (leed) moeten worden afgewogen
de *felicific calculus* verdisconteert *hedons* & *dolors*
het netto resultaat is een optimale balans tussen beide
in Bentham's systeem is geen plaats voor empathie (individuele gevallen, uitzonderingen, etc)

John Stuart Mill (1806-1873) verweet Bentham
daarom een gebrek aan inlevingsvermogen

Philip Lucas & Anne Sheeran (2006) stellen
dat Bentham leed aan *Asperger's syndroom*

Immanuel Kant (1724-1804) en de *deontologie*

Kant bewonderde Hume's empirische benadering, maar schuwde de relativistische implicaties
als moraliteit gebaseerd is op intuïties, is elke ethiek dan niet subjectivistisch?
om tot een objectieve moraal te komen moeten we ons beroepen op rationele principes

zo'n principe is de logische *wet van de non-contradictie*:
‘je handelen moet in overeenstemming zijn met de rede’

de legitimering van een handeling moet universaliseerbaar zijn,
zoals de natuur-wetten ook universeel zijn

de catgeorische (onvoorwaardelijke) imperatief (wet) vraagt ons:
“wat als iedereen op basis van deze legitimatie handelt?”

i.p.v. een wiskundig algoritme gebruikte Kant de logica
voor zijn morele systeem; was ook hij *autistisch*?

het verbreden van de smaak

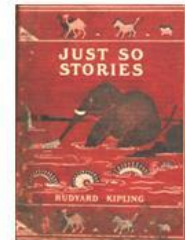
samenvatting p.25

voor de *normatieve* ethiek zijn het *utilisme* en *deontologie* van grote waarde geweest maar de psychologie vereist een *empirische* onderbouwde *descriptieve* verklaringen echter: de opkomst van de W.E.I.R.D.e moraal gaf de voorkeur aan rationalistische theorieën rationalisten stelden slechts één morele smaak centraal: *sociale rechtvaardigheid*

de dominante theorie was dat cultuur op een gegeven moment natuur irrelevant maakte i.p.v. *nature* (genetische overerving) zou *nurture* (culturalisatie) de samenleving vormgeven antropologen, psychologen, sociologen stonden kritisch tegenover biologische benaderingen:

- reductionisme: de mens is een biologische soort, en dus naturalistisch te begrijpen
- functionalisme: gedrag moet begrepen worden in het licht van overlevingskansen

Haidt ziet cultuur & natuur niet als gescheiden, maar vermijdt reductionisme ook functionalistische '*just-so*' verklaringen (Kipling, 1902) wil hij vermijden hij inventariseert deugden in diverse culturen, en zoekt naar een gemene deler analoog aan de tong- / keuken-metafoer: hij zoekt naar de morele receptoren

moral foundations: morele grondslagen-theorie

Haidt en Craig Joseph ontwikkelen een theorie over de *evolutionaire fundering van moraal* van Sperber & Hirschfeld gebruiken ze het concept *modulariteit*: cognitie bestaat uit *modules* *modules* zijn mentale functies, ontwikkeld voor één taak, om snel & automatisch te handelen zo hebben mensen een speciale *module* om gezichten te herkennen (zelfs waar er geen zijn) veel dieren hebben een *module* die hen waarschuwt bij kleuren-combinaties (rood-geel-zwart) voor het herkennen van slangen hebben veel dieren een module, die hen snel laat schakelen

- *modules* worden getriggerd door datgene waarvoor ze geëvolueerd zijn (*original triggers*)
- óf door iets wat daar op lijkt (*current triggers*); bijv. speelgoed-slangen, tuinslangen, touw...

moral foundations: morele grondslagen-theorie

modules 'vergissen' zich wel eens, wat evolutionair verklaarbaar is: beter té alert dan te laks
andere organismen buiten dit 'vergissen' uit door andere organismen na te bootsen (= *mimicry*)

- zweefvliegen zijn zwart-geel gestreept en lijken op wespen, maar steken niet en zijn niet giftig
- de koningsslang en melkslang lijken op de koraalslang, maar zijn niet giftig

- sommige vlinders hebben gezichtspatronen op hun vleugels om vijanden af te schrikken

modules veranderen slechts langzaam omdat dit afhankelijk is van genetische selectie

moral foundations: morele grondslagen-theorie

current triggers kunnen bij mensen binnen generaties veranderen door culturele overdracht
zo zijn we empathischer geworden naar veel meer vormen van (menselijk en dierlijk) lijden

tussen culturen zijn er verschillen: een 'corrigerende tik' roept niet overal dezelfde emotie op
ook gevoelens van walging worden niet bij alle culturen gelijkmatig getriggerd (bijv. voedsel)

er zijn dus vele morele *matrices* te vormen op basis van een beperkt aantal *morele modules*

maar de *modules* waar deze emoties huizen zijn overal gelijk, en veranderen weinig

deze *modules* zijn de evolutionaire antwoorden op adaptieve uitdagingen in een habitat

(*moral*) *foundations* bestaan uit meerdere *modules* die samen de adaptieve uitdaging aangaan

5 moral foundations (morele grondslagen)

zorg	zorg voor en bescherming van anderen	leed / schade berokkenen
rechtvaardigheid	billijkheid naar gedeelde maatstaven	vals-spelen
loyaliteit	opkomen voor je groep / familie, natie	verraad
autoriteit	respect voor traditie & legitieme autoriteit	ondermijning
heiligheid/ zuiverheid	afschuw van walgelijk voedsel, gedrag	degradatie

bijv: je kind ondergaat een blinde-darm-operatie
 je mag vanachter een raam toekijken
 ze wordt onder narcose gebracht
 de chirurg maakt een insnede in haar onderbuik
 rationeel gezien zijn er alleen maar plussen
 maar je *morele intuïtie* doet je huiveren:
 je ratio kan niet op tegen de *zorg-module*

er zijn twee verplegers; de één aait je kind over haar hoofd, de ander handelt 'zakelijk'
 je *morele intuïtie* zal de laatste verpleger koud, onsympathiek of zelfs onmenselijk vinden
 de eerste verpleger handelt intuïtief, vanuit zijn rol als verzorger, en dat geeft vertrouwen

samenvattend

samenvatting p.26

moraliteit houdt meer in dan 'geen leed veroorzaken'
 en 'rechtvaardig handelen'

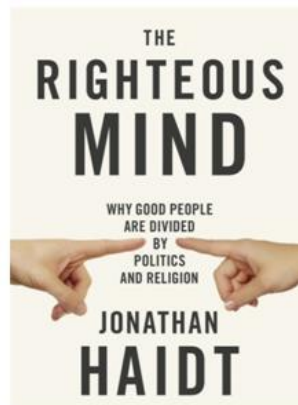
- *moraliteit* lijkt in veel opzichten op smaak
 (zoals Mencius en Hume eeuwen geleden al stelden)
- *utilisme & deontologie* zijn één-dimensionaal:
 meer rationeel / autistisch dan moreel intuïtionisme
- Hume's pluralistische, naturalistische en intuïtionistische
 benadering is psychologisch gezien realistischer
- *modulariteit* biedt een model om culturele diversiteit
 te funderen in een evolutionaire theorie van *moraliteit*
- 5 receptoren van het moralistische brein zijn:
 zorg, eerlijkheid, loyaliteit, autoriteit en heiligheid

Jonathan Haidt: *The righteous mind* (2012)

DEEL II hoofdstuk 7

de moralistische fundering van politiek

de moralistische fundering van politiek

de Verlichting / *the age of reason* wordt geassocieerd met de wetenschap
de economische wetenschap heeft z'n oorsprong in de 17^e / 18^e eeuw
de *homo economicus* handelt rationeel door voors & tegens af te wegen
de *invisible hand* zorgt dat egoïsme resulteert in een algemeen belang
de *wet van vraag & aanbod* zal op een vrije markt leiden tot een balans
dit mensbeeld faalt volgens Haidt: mensen zijn meer dominee dan koopman

aantekening bij het idee van aangeboren eigenschappen:

het brein is geen computer, alswel een onaf manuscript,

waar nog veel aan veranderd wordt...

"Nature bestows upon the newborn a considerably complex brain, but one that is best seen as prewired (flexible and subject to change) rather than hardwired, fixed, and immutable. [...] Nature provides a first draft, which experience then revises. [...] Built-in does not mean unmalleable; it means 'organized in advance of experience'."

Gary Marcus

1] de zorg / pijn fundering

samenvatting p.27

vele diersoorten produceren duizenden nakomelingen, waarvan er maar een paar overleven
zoogdieren zorgen relatief lang voor, en investeren veel in hun nakomelingen
homo sapiens spant de kroon: kinderen worden vele jaren verzorgd voor ze zelfstandig zijn
daarbij krijgt de moeder hulp van de vader en/of de rest van de gemeenschap

vanuit evolutionair perspectief logisch dat een huilend kind gevoelens van zorg oproept
de *zorg / pijn fundering* legt de basis voor hechting en interactie tussen kroost en verzorgers
(ape-)kinderen hebben behoefte aan knuffelen, en daarom hechten ze aan knuffels
alles wat we 'schattig' vinden roept gevoelens van beschermwaardigheid en zorg in ons op

1] de zorg / pijn fundering

samenvatting p.27

ook andere primaten troosten leden van de groep, en ontfermen zich zelfs over anderen

Binti Jua redt 3-jarige in Brookfield Zoo

de *zorg / pijn fundering* is een aangeboren, geëvolueerde, emotionele respons op leed
het koesteren van morele gevoelens naar niet-soortgenoten is evolutionair niet verklaarbaar
maar wel vanuit de theorie van *moral foundations*: morele intuïties zijn functioneel
de respons op *current triggers* is niet persé functioneel, maar op *original triggers* wel

1] de zorg / pijn fundering

samenvatting p.27

politici en belangen-organisaties spelen in op onze *moral foundations*:

- › *liberals* (links) doen een beroep op universele principes als mensenrechten en solidariteit
- › *conservatives* doen een beroep op morele principes als trots, eer, loyaliteit en gerechtigheid

2] de eerlijkheid / valsheid fundering

samenvatting p.28

- › *altruïsme* werd in de evolutionaire biologie verklaard vanuit *kin-selection*
kin-selection (verwanten-selectie) is een vorm van *inclusive fitness*:
een strategie die het overleven van direct genetisch-verwanten vergroot

- › *wederzijds (reciprook) altruïsme* gaat verder dan *kin-selection*:
het gaat ook om niet- of indirect-verwanten
altruïsme naar *niet-verwanten* was een biologisch raadsel:
hoe kan die eigenschap worden overgeërfd via *natuurlijke selectie*?

2] de eerlijkheid / valsheid fundering

samenvatting p.28

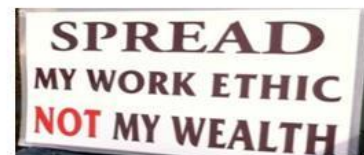
Robert Trivers: *The evolution of reciprocal altruism* (1971)
we investeren in de ander, en vertrouwen op wederkerigheid
dit vereist een interne boekhouding: 'wie heeft wat voor wie gedaan?'

coöperatie vereist vertrouwen, en voorhoogt de overlevingskansen
maar te goed van vertrouwen zijn maakt ons kwetsbaar voor misbruik

- wederkerigheid wordt beloont met vriendelijkheid en respect
- leugens, misleiding, uitbuiting wordt beantwoord met haat / walging

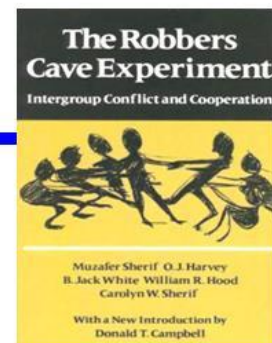
op politiek vlak speelt dit een rol in wat we 'asociaal' noemen
(denk aan de 'graaierende bankier', of de 'uitkeringstrekker')

- links vat rechtvaardigheid op in *egalitaire* termen: ongelijkheid is onrechtvaardig (*nivelleren*)
- rechts ziet rechtvaardigheid als *proportionaliteit*: beloning naar verdienste (*meritocratie*)

3] de loyaliteit / verraad fundering

in 1954 organiseerde Muzafar Sherif het 'Robbers Cave experiment'
hij bracht 22 jongens, in 2 groepen van 11, onder in 2 zomer-kampen
de ene groep noemde zich de *Eagles*, de andere de *Rattlers*

beide groepen wisten niet van elkaars bestaan, maar gedroegen zich toch tribaal / territoriaal
ze markeerden hun territorium, ontwikkelden gedragsnormen en rituelen, en zongen liederen

na 6 dagen liet Sherif beide groepen ontmoeten
hierbij daagden ze elkaar op vijandige wijze uit

daarna werden er evenementen georganiseerd
beide groepen bleken zeer competitief / vijandig

ze maakten vlaggen, vernielden hutten,
en waren zeer gemotiveerd om te winnen

3] de loyaliteit / verraad fundering

ook chimpansees veroveren territorium en doden leden van de andere stam maar het vormen van coalities is een competentie waarin *homo sapiens* is gespecialiseerd tribalisme is een *original trigger*, die als zich als *current trigger* manifesteert in bijv. de sport vlaggen, T-shirts, buttons, etc zijn symbolen die loyaliteit kenbaar maken

de vijand van de groep is niet alleen 'de ander', maar ook de verrader

- de Koran hekelt ongelovigen, maar *afvalligen* moeten gedood worden
- Dante (1265–1321) reserveerde de 9^e cirkel van de hel voor *verraders*

op politiek vlak speelt de *loyaliteit/verraad-fundering* een grote rol:

- links associeert loyaliteit met *solidariteit* met de zwakkeren
- rechts associeert loyaliteit met *trouw* aan de eigen groep

niet verwonderlijk dat beide de ander zien als verrader (van fundamentele waarden)

4] de autoriteit / onderwerping fundering samenvatting p.29

de westerse cultuur is (zeker sinds de jaren '60) op inter-persoonlijk vlak egalitair & informeel

- we *tutoyeren* waar het kan en spreken elkaar het liefst aan bij de voornaam
- het verbod op heiligschennis en majesteit-schennis is passé

we associëren autoriteit en gezag al snel met *ongelegitimeerde* uitoefening van macht:

hiërarchie = macht = uitbuiting; maar er bestaat ook *gelegitimeerde* uitoefening van gezag

de 1e regel van de *Code van Hammurabi* (18e eeuw v.Chr) luidt:

"Anu en Bel noemden mijn naam, Hammurabi, de verkoren prins, die God eert, om orde en rechtvaardigheid in het land te brengen, en de zondaars te veroordelen, opdat de sterken de zwakkeren niet schaden."

4] de autoriteit / onderwerping fundering samenvatting p.28

autoriteit is een geïnstitutioneerde sociale rol: om orde en rechtvaardigheid te handhaven
het instellen van een (morele) orde zonder autoriteit is ondenkbaar, en zal leiden tot chaos
autoriteit is niet hetzelfde als macht; macht zonder verantwoording leidt tot onderdrukking
autoriteit draait om respect / gehoorzaamheid en om verantwoordelijkheid / rentmeesterschap
verschil tussen macht en autoriteit is legitimiteit: gezag is door een principe gerechtvaardigd

- *original triggers* die wijzen op superioriteit zijn uiterlijk en dominant gedrag
- *current triggers* zijn symbolen: onderscheidingen, uniformen, keurmerken, etc

de *autoriteit / onderwerping fundering* heeft betrekking op tradities, *instituties* en normen
ongehoorzaamheid / respectloosheid is daarom al snel rebellie jegens de heersende orde

5] de heiligheid / ontheiliging fundering samenvatting p.29

het *harm principle* gaat uit van het fundamentele recht op individuele vrijheid:

"The only purpose for which power can be rightfully exercised over any member of a civilized community, against his will, is to prevent harm to others. His own good, either physical or moral, is not sufficient warrant." (John Stuart Mill)

Bernd Jürgen Brandes

Armin Meiwes

John Stuart Mill

Haidt neemt als extreem voorbeeld het fenomeen *erotisch kannibalisme* (Armin Meiwes)
wat maakt deze daad immoreel? het kannibalisme vond plaats met wederzijdse instemming...
zou je in dat huis kunnen wonen? zo nee, heeft dat te maken met *onreinheid*?

5] de heiligheid / ontheiliging fundering samenvatting p.30

de meeste organismen weten instinctief wat te eten en wat niet; mensen moeten dat leren (door opvoeding en uitproberen) de *original trigger* hiervoor is het *dilemma van de omnivoor*:

- om nieuwe dingen te leren eten moeten we weten of ze veilig zijn, en dus moeten we experimenteren
- om niet ziek te worden moeten achterdochtig zijn t.a.v. nieuw voedsel, totdat het bewezen veilig is

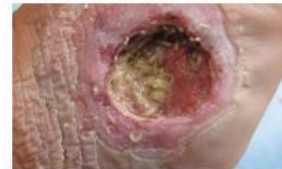

we worden hierin aangestuurd door *neo-filia* (houden van het nieuwe) en *neo-fobia* (angst) *current triggers* betreffen noviteiten, en onze *filia / fobia* bepaalt hoe we daarmee omgaan

- liberalen staan meer open voor noviteiten, zijn bereid om uit te proberen, te exploreren
- conservatieven zijn gesteld op het vertrouwde, wat zich heeft bewezen, en bewaken grenzen

maar het gaat om meer dan voedsel:

ook ziekten, en alles wat ziekte veroorzaakt, roept afkeer op

5] de heiligheid / ontheiliging fundering

Mark Schaller stelt dat walging deel uitmaakt van het *behavioral immune system*: *cognitieve modules* die getriggered worden door tekenen van besmettelijkheid de adaptieve functie van deze *modules* is vermijden van pathogenen / parasieten

- *original triggers* zijn stank, of de aanblik van uitwerpselen, kadavers, maden, wonden, zweren
- *current triggers* hebben vaak betrekking op dat wat alleen metaforisch *besmet* of *onrein* is bijv: bepaald gedrag, lichamelijke / psychische kenmerken, lidmaatschap van een groep, etc

in beide gevallen zijn mijding het gevolg; m.b.t. personen: uitsluiting / stigmatisering

de mate waarin vreemden verwelkomd worden heeft deels te maken met de angst voor ziekten, deels met alles wat ermee geassocieerd wordt

5] de heiligheid / ontheiliging fundering samenvatting p.30

voorschriften omtrent voedsel, seksualiteit, ziekte & dood maken deel uit van de morele code sommige dingen worden gezien als nobel / puur / verheffend, andere als verwerpelijk / smerig deze morele code wordt vaak verabsoluteerd; oftewel gezien als heilig, en dus onaantastbaar het schenden van belangrijke ge-/verboden wordt in veel culturen gezien als heiligschennis

symbolen die het heilige representeren worden geëerd / beschermd tegen ontwijding / ontering in de buurt van deze symbolen gelden speciale regels m.b.t. hygiëne, gedrag, kleding, etc wij stervelingen komen dagelijks in contact met vuil, ongedierte, zonde, ziekte en dood zo geldt de regel van 'onaanraakbaarheid' voor zowel het laagste als het hoogste (sacrale)

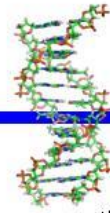
5] de heiligheid / ontheiliging fundering samenvatting p.30

zo zijn mensen in staat grote groepen te vormen, die zich onderwerpen aan één moraal de *heiligheid-fundering* heeft zo (mede) geleid tot religie, moraal, politiek & etniciteit voor het verbeelden van de groep wordt gebruik gemaakt van verhalen / mythes & symbolen: objecten (vlaggen, beelden), plaatsen (tempels), personen (heiligen, helden), principes, etc

- bij heiligschennis zal de reactie snel, emotioneel, communaal en bestraffend zijn
- bij uitzonderlijk gedrag in het belang van de groep(smoraal) zal de reactie verering zijn

5] de heiligheid / ontheiliging fundering

conservatieven (meer dan liberalen) ervaren bepaalde zaken als heilig:

het huwelijk, het leven, nationale identiteit, etc zijn zaken die individuele voorkeur overstijgen
het lichaam is voor religieuzen *'als een tempel'*, en dus geen machine of speeltuin
kuisheid en geheelonthouding zijn manieren om fysieke zelf-beheersing en het heilige te eren

liberalen willen de *heiligheid-fundering* uitsluitend koppelen aan het *schade-beginsel*

wat ik met *mijn* leven / lichaam doe (of instemmende ander) in *mijn* zaak, geen publieke

als anderen daar aanstoet aan nemen is dat hun probleem (*offence principle*)

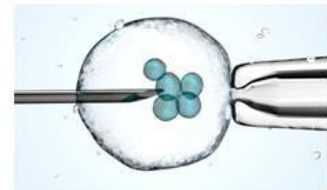

maar bij *alternatief-links* zien we ook een hang naar de *heiligheid-fundering*
bijv: gezond, natuurlijk, puur, onvervuild door technologie & kapitaal

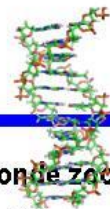
de *heiligheid-fundering* is cruciaal om de *culture wars* te begrijpen

veel daarin is te herleiden tot bio-ethische thema's:

abortus, euthanasie, stamcel-onderzoek, genetische manipulatie...

5] de heiligheid / ontheiliging fundering

Leon Kass: *"The wisdom of repugnance"*, 1997 (o.a. over Dolly, het eerste gekloonde zoogdier)
morele vervaging leidt ertoe dat de mens het idee krijgt dat hij alles kan doen wat hij maar wil

*"Afkeer komt in opstand tegen de menselijke eigenzinnigheid, en waarschuwt ons voor de
overschrijding van wat ten diepste van waarde is. In dit tijdperk, waarin alles toegestaan is
zolang het maar met instemming gebeurt, en waarin onze menselijke natuur niet langer
respect afdwingt, waarin onze lichamen gezien worden als instrumenten van onze rationele
wil, is afkeer wellicht de enige stem die opkomt voor de essentie van ons mens-zijn.*

Oppervlakkig zijn zij die vergeten zijn om te huiveren." (Leon Kass, 1997)

moraal is aangeleerd, maar *morele funderingen* zijn *organized in advance of experience*
regels & deugden verschillen tussen culturen, maar *morele funderingen* zijn universeel

zorg / pijn	zorg / empathie
eerlijkheid / valsheid	samenwerking / rechtvaardigheid
loyaliteit / verraad	trouw / coalities / teams
autoriteit / onderwerping	gezag / legitimiteit
heiligheid / ontheiliging	walging / verering

progressief-links denkt op basis van waarden gerelateerd aan de *zorg/pijn-fundering*

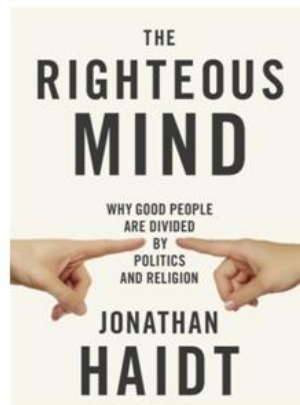
conservatief-rechts heeft vooral oog voor waarden gerelateerd aan andere *morele funderingen*

- betekent dit dat links een beperkter moreel smaak-palet heeft dan rechts?
- betekent dit dat conservatieven zich op meer manieren moreel laten aanspreken?
- betekent dit dat populistische politici meer 'knoppen' vinden om op te drukken?

Jonathan Haidt: *The righteous mind* (2012)

DEEL II hoofdstuk 8

het conservatieve voordeel

het conservatieve voordeel

"republicans understand moral psychology, democrats don't"

het gaat in politiek niet om de ratio, maar om de onderbuik / olifant

in 1988 was Michael Dukakis presidentskandidaat voor de democrats

als gouverneur had hij tegen een wet gestemd die verlop voor zware delinquenten verbood tijdens verlop pleegde de voor moord veroordeelde Willie Horton een overval en verkrachting

republikeinen verweten Dukakis 'soft-on-crime' te zijn

ze speelden in op alle *moral foundations*

de *zorg-fundering*: 'onschuldige Amerikanen zijn het slachtoffer'

maar ook andere *foundations*: loyaliteit, gezag, family values, etc

democraten appeleren meer aan zorg voor slachtoffers & sociale rechten

moet de republikeinen 'vals spel' worden verweten?

of moet de democraten politieke naïviteit worden verweten?

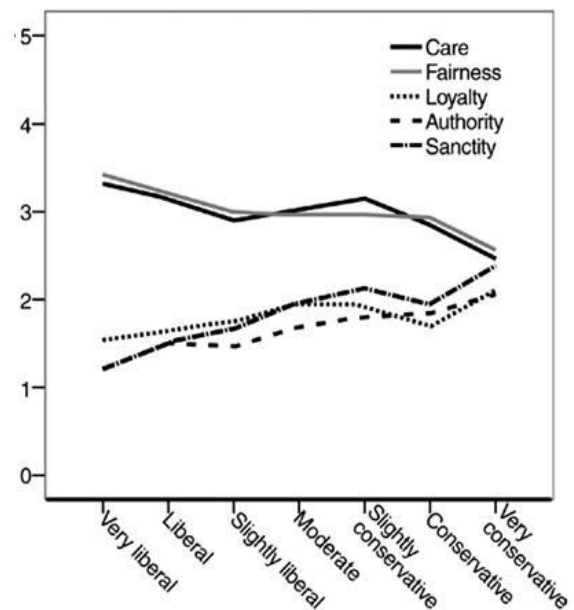
het meten van moraal

samenvatting p.32

Jesse Graham ontwikkelde een enquête om moraliteit te meten a.h.v. de 5 *moral foundations*

via de site ProjectImplicit.org werd deze enquête voorgelegd aan 1600 participanten

- hieruit bleek dat *liberals* moraliteit associëren met zorg/compassie, en eerlijkheid
- conservatieven associëren *moraliteit* daarnaast ook met loyaliteit, autoriteit en heiligheid

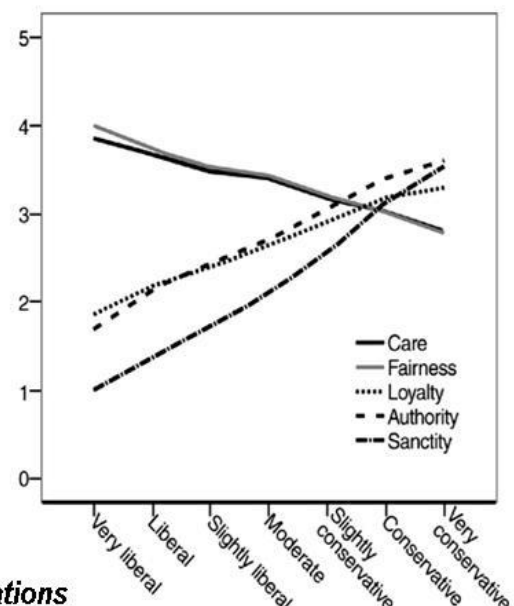
liberals lijken slechts 2 morele smaak-receptoren te benutten, conservatieven benutten alle 5, wat hen beter laat communiceren met de olifant

het meten van moraal

samenvatting p.33

op www.yourmorals.org kunnen bezoekers de *Moral Foundations Questionnaire* invullen in 2011 waren er 130.000 ingevulde enquêtes, die bevestigden wat eerder werd vermoed:

- progressief-links denkt voornamelijk op basis van waarden gerelateerd aan de *zorg/pijn-fundering*
- conservatief-rechts heeft ook / vooral oog voor waarden gerelateerd aan andere *moral foundations*
- voorkeur voor huisdier verraad de morele *matrix* (liberalen kiezen zachtaardige & speelse honden, conservatieven loyale & gehoorzame honden)
- tekst-analyse van preken in liberale en conservatieve kerken laat een beroep op *moral foundations* zien
- EEG-hersen-scans tonen triggering van *moral foundations*

waarom stemmen mensen *Republican (G.O.P.)* ?

begin 2008 wist presidentskandidaat Barack Obama ook conservatieven aan zich te binden later dat jaar ontpopte hij zich als *liberal-democrat* die slechts 2 *moral foundations* aanspreekt John McCain gebruikte dit om mensen aan te spreken op de *loyalty foundation*: “*country first*”

democraten doen conservatieven veelal af als bange, rigide, zwart-wit denkende nationalistes Haidt schreef “*What makes people vote republican?*” om de democraten tot inzicht te brengen

waarom stemmen mensen *Republican (G.O.P.)* ?

Haidt stelt dat er 2 manieren zijn om de samenleving te begrijpen:

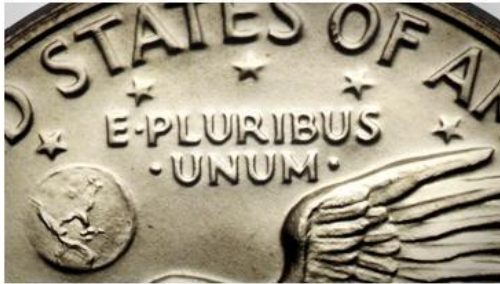
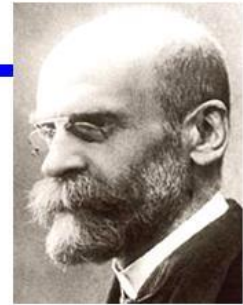
- liberaal: de samenleving is een sociaal contract tussen burgers
centrale waarden: vrijheid, gelijkheid, solidariteit, en
individuele zelf-ontplooiing, maar niet ten koste van anderen

- organisch: de samenleving is een geëvolueerd netwerk van *instituties*: regels, tradities, etc
een samenleving is iets dat het individu overstijgt: relaties, moraal, religie, cultuur
centrale waarden zijn zelf-beheersing, plichtsbesef, loyaliteit, respect, etc
zonder deze deugden zal het individu vervallen in *anomie* (normloosheid)
zij die misbruik maken van coöperatie en solidariteit moeten worden gesanctioneerd

waarom stemmen mensen *Republican*?

“De mens kan zich niet committeren aan hogere doelen of zich onderwerpen aan regels als hij niets buiten zichzelf ziet waartoe hij behoort. Zichzelf bevrijden van alle sociale druk is zichzelf verwaarlozen en demoraliseren.” (Emile Durkheim, 1897)

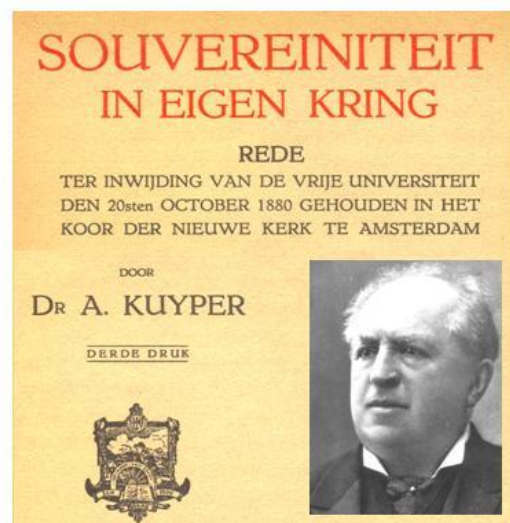

- Amerika's nationale motto was: 'E pluribus unum' ('uit velen één', na 1956: 'In God we trust') dit 'één maken uit velen' is het mirakel van menselijk samenleven: wij zijn individu én groep
- sinds de jaren '60 is *democratic party* de partij van *pluribus* (diversiteit, inclusiviteit)
 - conservatieven wijzen de kiezer op wat mist in die boodschap: eenheid, autoriteit, loyaliteit

het *particulier initiatief* & subsidiariteit samenvatting p.34

- vooruitgang heeft geleid tot ondermijning van traditionele sociale verbanden en instituties
- eind 19^e eeuw: *organisch* maatschappij-beeld tussen *laissez-faire* kapitalisme en socialisme zorg werd gebaseerd op christelijke waarden

Kuyper's *kringenleer*: een bescheiden staat, en *soevereiniteit in eigen kring* gezin, kerk, verenigingen, onderwijs, handel en nijverheid moesten autonoom zijn een te machtige staat is de "ondragelijkste *tirannie, die zich denken laat*" (Kuyper)

het *subsidiariteitsbeginsel*: zaken moeten op een zo laag mogelijk niveau worden geregeld i.p.v. de staat zou het *particulier initiatief* de basis moeten vormen voor de sociale cohesie de samenleving moet niet *top-down*, maar *bottom-up* worden georganiseerd (*organisch*)

waarom stemmen mensen *Republican (G.O.P.)* ?

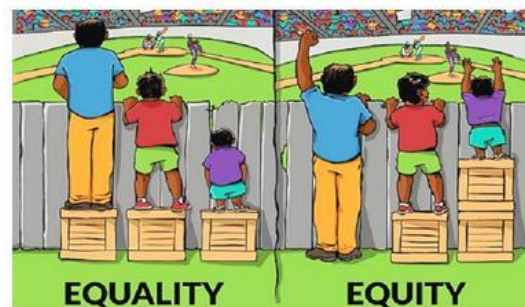
ook conservatieven huldigen 'eerlijkheid' (*justice / fairness*) als centrale waarde
maar zij verstaan daaronder: verantwoordelijkheid voor gedrag, beloning naar prestatie, etc
niet *gelijkheid*, maar *proportionaliteit* is de toetssteen van eerlijkheid / rechtvaardigheid
(vgl. het hindoeïstische *karma*-begrip, of het protestantse werk-ethos)

- > liberalen redeneren vanuit *zorg*, en zien dus slachtoffers
- > conservatieven zien vaker misbruik van publieke middelen

er zijn dus twee opvattingen over 'eerlijkheid':

- > eerlijkheid als *gelijkheid* komt voort uit een verlangen naar vrijheid van onderdrukking
- > eerlijkheid als *proportionaliteit* komt voort uit het streven naar *wederkerig altruïsme*

op grond hiervan voegden Haidt & collega's een 6^e fundering toe: *vrijheid/onderdrukking*

6] de *vrijheid / onderdrukking fundering* samenvatting p.34

onze nomadische voorouders leefden millennia in egalitaire groepen van jager-verzamelaars met de sedentaire levensstijl (landbouw) gaan mensen in steeds grotere groepen leven binnen deze samenlevingen ontstaat arbeidsdeling, privé-bezit, hiërarchie en ongelijkheid is de mens 'van nature' een hiërarchisch wezen, of streeft hij naar vrijheid en gelijkheid?

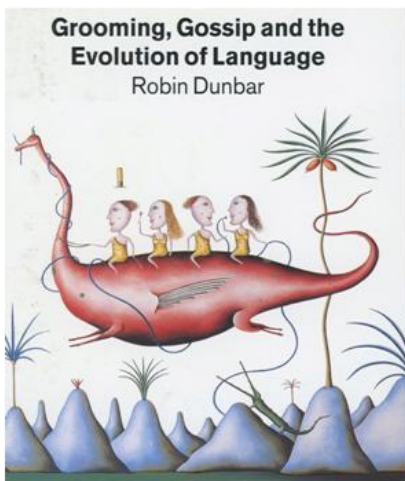
in populaties van primaten is er één *alfa*-manneling,
gesteund door een paar trawanten
dit *alfa*-dier is eerder een tirannieke vechtersbaas
dan een zorgzame, verantwoordelijke leider
2 tot 3 miljoen jaar geleden begonnen onze voorouders
stenen gereedschappen te gebruiken
rond 500.000 jaar geleden werden er op grote schaal
wapens en gereedschappen vervaardigd

naast jacht, slacht en bewerking, konden deze als wapen tegen soortgenoten worden gebruikt
in een populatie gewapende mens-apen was het *alfa*-manneling zijn positie niet langer zeker

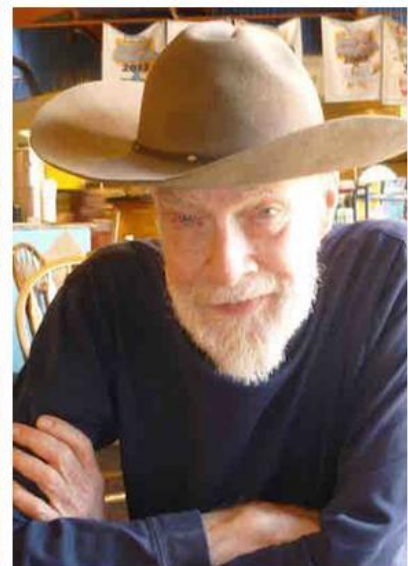
6] de vrijheid / onderdrukking fundering samenvatting p.34

ook heeft taal een rol gespeeld in het ondermijnen van de machtspositie van het *alfa*-mannetje in *Grooming, gossip and the evolution of language* duidt Robin Dunbar de functie van roddelen in grote groepen werd het onderhouden van sociale banden door vlooiën te arbeids-intensief het vertellen van verhalen over gedrag en relaties van anderen werd het nieuwe vlooiën roddelen dient om te moraliseren, beschamen, uit te sluiten, samen te spannen, en te moorden

6] de vrijheid / onderdrukking fundering samenvatting p.34

Christopher Boehm beschrijft een lynch-partij binnen de *!Kung*-stam van de *Kalahari*: een man (*Twi*) had 3 mensen vermoord, en de mannen van de stam doodden hem met pijlen daarna doorboorden de vrouwen het lijk met speren, waardoor iedereen deelgenoot was

6] de vrijheid / onderdrukking fundering samenvatting p.35

taal & wapens hebben een transitie bewerkstelligd: het *alfa-mannetje* is niet langer soeverein door roddel ontstond een normatieve wereld, waaraan individuen zich onderworpen wisten: een goede reputatie wekt vertrouwen, nodigt uit tot coöperatie, en bewerkstelligt steun

tirannen (of anderen die de goep tegen zich kregen) werden uit de genen-poel verwijderd de braafsten (alsook de meest gewieksten) kregen de kans nageslacht te produceren de evolutie van bepaalde genen en bepaalde culturele praktijken gaan zo hand-in-hand

het proces van zelf-domesticatie: we worden steeds socialer (braver / gewiekster) maar ook worden we intoleranter jegens illegitieme macht die onze vrijheden beperkt de *vrijheid / onderdrukking fundering* is geëvolueerd om tiranniek gedrag te weren

reactance is de neiging om vrijheidsbeperking te pareren met opstandig gedrag de *vrijheid-fundering* is een collectieve vorm van *reactance*, waarbij de groep solidair is

6] de vrijheid / onderdrukking fundering samenvatting p.35

deze fundering staat op gespannen voet met de *autoriteit / onderwerping fundering* het verschil wordt gemaakt t.a.v. de specifieke autoriteit / macht: is deze legitiem of niet? revolutionairen en vrijheidsstrijders strijden tegen onderdrukking, uitbuiting en discriminatie hun eisen zijn daarom vaak een variant op: '*vrijheid, gelijkheid, broederschap*' de *Amerikaanse Declaration of Independence* refereert aan:

"repeated injuries and usurpations [and] absolute tyranny"

"We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal, that they are endowed by their Creator with certain unalienable rights, that among these are life, liberty and the pursuit of happiness."

het zegel van de staat Virginia citeert Marcus Brutus na de moord op Julius Caesar: '*sic semper tyrannis*' Caesar verbeeldt hier Abraham Lincoln (1809-1865) tijdens de burgeroorlog bestreed hij de *Confederacy* deze zuidelijke staten eisten onafhankelijkheid

6] de vrijheid / onderdrukking fundering samenvatting p.35

de *vrijheid-fundering* is een instinct dat geëvolueerd is om de groep te vrijwaren van tirannen dit is iets anders dan de *eerlijkheid-fundering*, waarbij het gaat om *wederkerig altruïsme*

- de *original trigger* voor het eerste is dominantie / tirannie
- de *original trigger* voor het laatste is *free-rider* gedrag

de *current trigger* voor de *vrijheid-fundering* is alles wat de vrijheid van het individu inperkt de leus op de *Gadsden-vlag* (van o.a. de *Tea-Party-beweging*) luidt: “*don't tread on me*”

maar ook emancipatie-bewegingen spreken dit instinct aan: *bevrijd je van de onderdrukkers!* dit kunnen zijn: patriarchale structuren, institutioneel racisme, de overheid, etc *social justice warriors* (SJW's) hebben uitsluitend oog voor deze vorm van immoraliteit

6] de vrijheid / onderdrukking fundering samenvatting p.35

- voor links staat de *vrijheid-fundering* ten dienste van minderheden, zwakkeren, slachtoffers ‘*fight for your right*’ op goed onderwijs, gezondheidszorg, huisvesting & gelijke behandeling

- voor rechts staat *vrijheid* ten dienste van ondernemende, hard werkende individuen ‘*don't tread on me*’ met je verzorgingsstaat, belastingen, reguleringen & mondiale instituties (in Amerika staat *liberal* dus voor progressief / links, en *libertarian* voor rechts)

eerlijkheid als proportionaliteit

samenvatting p.36

de *Tea-Party*-beweging ontstond tijdens de financiële crisis en de 1^e termijn van Obama (2009)

Rick Santelli ageerde tegen het plan van \$75 miljard voor huiseigenaren met te hoge hypotheke

“the government is promoting bad behavior by subsidizing the losers’ mortgages”

wederkerig *altruïsme* vereist reputatie-evaluatie (bijv. roddelen), moralisme en straf
maar het kan niet goed verklaren hoe coöperatie in *grotere groepen* mogelijk is
immers: in grotere groepen is het onmogelijk bij te houden wie hoeveel investeert
individuen voelen zich ook zelden geroepen degene te zijn die anderen tot de orde roept
in groepen waarin leden elkaar niet kennen zijn individuen geneigd minder te investeren

het *prisoner's dilemma*

de *homo economicus* is een calculerend individu dat kiest op basis van verwacht voordeel
maar hierin wordt geen rekening gehouden met het feit dat mensen doorgaans samenwerken
zo kunnen ze een band van vertrouwen opbouwen, en komen tot een *algemeen belang*
de groep is de verzameling individuen die bijdraagt, en profiteurs worden *outcasts*

	does not confess	confesses
does not confess	 1 year	 20 years 0 years
confesses	 20 years 0 years	 5 years

straffeloosheid → misbruik → wantrouwen → afnemende coöperatie → sociale desintegratie
straffen is een signaal naar de groep: het bewerkstelligt genoegdoening en groepsgevoel
eerlijkheid is niet equivalent met *gelijkheid*, maar met *proportionaliteit*: *‘wie zaait zal oogsten’*

het prisoner's dilemma

	Ik zwijg	Ik bekén
Ander zwijgt	Ik krijg een geldboete	Ik ben vrij
Ander beként	Ik krijg tien jaar	Ik krijg vijf jaar

**coöperatie is in het algemeen belang
defectie is in het eigen belang**

**bij een herhaald prisoner's dilemma
zal een optimaal evenwicht ontstaan**

	Ik neem de bus	Ik neem de auto
De meesten nemen de bus	20 minuten	10 minuten
De meesten nemen de auto	130 minuten	120 minuten

	Ik adverteer niet	Ik adverteer
De concurrent adverteert niet	50% van het dorp komt bij mij	90% van het dorp komt bij mij
De concurrent adverteert	10% van het dorp komt bij mij	50% van het dorp komt bij mij

	Ik reken hoge prijzen	Ik reken lage prijzen
Concurrent rekt hoge prijzen	Hoge prijzen, hoge winsten	Ik verwerf meer marktaandeel en heb hogere winst, concurrent heeft lagere winst
Concurrent rekt lage prijzen	Ik verlies marktaandeel en heb lagere winst, concurrent heeft hoge winst	Lage prijzen (prijzenoorlog), lage winsten

6 moral foundations (morele grondslagen) samenvatting p.36

de 6 morele funderingen uit de moral foundation theory

CARE/
HARM

FAIRNESS/
CHEATING

LOYALTY/
BETRAYAL

AUTHORITY/
SUBVERSION

SANCTITY/
DEGRADATION

LIBERTY/
OPPRESSION

<i>Adaptive challenge</i>	Protect and care for children	Reap benefits of two way partnerships	Form cohesive coalitions	Forge beneficial relationships within hierarchies	Avoid contaminants	Keeping dominant individuals in the group 'in check'
<i>Original triggers</i>	Distress or neediness expressed by child	Cheating, co-operation, deception	Threat of challenge to group	Signs of dominance and submission	Waste products, diseased people	Bullying and constraining others
<i>Key emotions</i>	Compassion	Anger, gratitude, guilt	Group pride, rage against traitors	Respect, fear	Disgust	Anger at oppression
<i>Relevant virtues</i>	Caring, kindness	Fairness, justice, trustworthiness	Loyalty, patriotism, self-sacrifice	Obedience, deference	Temperance, chasity, piety, cleanliness	Freedom and self determination, protection of victims

met de vrijheid / onderdrukking fundering komt Haidt op 6 morele intuïties

3 of 6 ?

samenvatting p.36

moral foundations theory liggen er 6 intuïties ten grondslag aan onze morele psychologie

- politiek links baseert zich vooral op zorg, gelijkheid en sociale rechtvaardigheid
 - de strijd voor gelijkheid is die tegen oppressie, uitbuiting, discriminatie en illegitieme macht sociaal zwakkeren en minderheden zijn slachtoffers, die recht hebben op voorzieningen
- politiek rechts beroept zich vooral op eerlijkheid, loyaliteit en proportionaliteit
 - de strijd voor eerlijkheid is die tegen profiteurs, 'vrijgestelden' en een nivellerende overheid mensen zijn geen slachtoffers, maar zelf-verantwoordelijk, en hebben het recht op vrijheid
- eerst dacht Haidt dat de liberale moraal gestoeld was op 2 funderingen: *zorg & eerlijkheid* en de conservatieve moraal op 5: *vrijheid, eerlijkheid, loyaliteit, autoriteit en heiligheid*
- later stelt hij dat de liberale moraal gestoeld is op 3 funderingen: *zorg, eerlijkheid en vrijheid* waarbij *eerlijkheid (als proportionaliteit)* opgeofferd kan worden voor *compassie of vrijheid*
- conservatieve moraal is gestoeld op: *zorg, eerlijkheid, vrijheid, loyaliteit, autoriteit, heiligheid* al zijn conservatieven eerder geneigd om *compassie* in te ruilen voor andere morele waarden

3 of 6 ?

samenvatting p.37

conservatieven begrijpen het politieke spel (om de stem van de kiezer) beter dan democraten ze spelen in op alle 6 *morele intuïties* (alle morele smaak-receptoren van de olifant)

- ondanks hun meer sociale imago zijn *liberal-democrats* individualistisch:
 - erkenning van verschillen moet leiden tot een pluralistische en inclusieve samenleving
- ondanks hun rechtse imago zijn conservatieven in zekere zin meer gericht op het sociale:
 - autonomie* impliceert zelf-verantwoordelijkheid, alsook consolidatie door moraal

m.a.w: 'sociaal' betekent in respectievelijke contexten niet hetzelfde:

- sociaal betekent voor *liberal-democrats* compassie met andere individuen / groepen / dieren d.w.z. streven naar rechtvaardigheid & gelijkheid voor allen, ongeacht geaardheid of afkomst
- sociaal betekent voor *conservatives* vooral loyaliteit aan de groep door verantwoordelijkheid verantwoordelijkheid voor jezelf, je gezin, je bedrijf, je gemeenschap, je natie; in die volgorde

3 of 6 ?

samenvatting p.37

- voor conservatieven zijn motto's als '*E pluribus unum*' & '*In God we trust*' belangrijk
- door liberaal-democraten wordt '*unum*' gezien als bedreiging voor '*pluribus*' (diversiteit)
dit maakt liberaal-democraten kwetsbaar voor het verwijt van verraad en ondermijning

de *vrijheid-fundering* is geëvolueerd doordat groepen zich verzetten tegen tirannieke leiders
vandaag de dag zijn dat (meestal) geen *alfa-mannetjes* meer, maar vooral *sociale instituties*

daarom speelt zowel op links als op rechts de *vrijheid / onderdrukking fundering* een grote rol:

- voor *liberal-democrats* betekent het bevrijding van illegitieme macht (oppressie, uitbuiting)
de staat heeft een rol in het mitigeren van structuren die ongelijkheid in stand houden
- voor rechts / *conservatives* betekent het bevrijding van illegitieme macht van de staat
de staat heeft slechts een bescheiden rol in het reguleren van het (samen)-leven

3 of 6 ?

samenvatting p.37

de *eerlijkheid / valsheid fundering* heeft meer betrekking op proportionaliteit:

in hoeverre verdient een individu wederkerigheid voor z'n coöperatie, investering, verdienste

vals-spelers, klaplopers en uitvreterers mogen niet worden beloond zoals de anderen

ze verdienen 'hun verdiende loon': straf of uitsluiting ('*boontje komt om z'n loontje*')

verantwoordelijkheid t.a.v. en identificatie met de groep bevordert sanctionering en uitsluiting

waarom stemmen achtergestelde arbeiders- en rurale gemeenschappen republikeins / Trump?

omdat hun morele intuïties hen vertellen dat ze verraden zijn door *liberal-democrats*

zolang democraten dit niet snappen zullen ze vechten tegen een ongrijpbare vijand: de olifant